

"İ'lem eyyühe'l-aziz! Fıtrat-ı insaniyenin garip bir hali, gaflet zamanında letâif ile havâssın hükümlerini, iltibas ile birbirine benzetir, tefrik edemez..." Devamıyla izah eder misiniz?

İnsanı, Cenab-ı Hak, kendi isim ve sıfatlarını tartıp, ölçecek ve kıyas yolu ile anlayacak **hissiyat**, **latife** ve **cihazlarla** donatmıştır. Ama insan, inkar veya gafleti yüzünden bu cihaz ve hissiyatı gerçek amacından saptırıp, ya fuzuli ya da Allah'a karşı meydan okumada kullanıyor.

Nasıl küfür, imkansız mümkün, mümkünü de imkansız olarak insana yutturur. Alemlerini idare eden bir zatın varlığı kabul etmek, ilmin ve mantığın gereği ve hatta vacip iken, küfür ve şirkin imkansızlığı da apaçık ortada iken, gaflet yüzünden latifeler ve hisler, sahibine bu hakikati ters yüz ettiriyor.

Aynen bunun gibi, **gaflet ve dalalet, insana muhali mümkün, mümkünü muhal gösterir.** Gaflet öyle bir perde ki, çok büyük hakikatları ve meseleleri perdeliyor. Sahip olduğu his ve duygular onu en üst makama, alâ-i illiyine de çıkardığı gibi, en alta olan esfel-i safiline de düşürür. Kendi aleminde gayet aciz ve elinden bir şey gelmeyen insan, gaflet sayesinde bazen Allah'ın işlerini ve icraatlarını beğenmiyor.

Kısacık akli ve kör hayaliyle kainata mühendislik taslar. Sonsuz ilim nerde, kısacık bir şuur nerde. Ama kısa akli ve şuuru ile Allah'ın işlerini sorguluyor. Halbuki haddini ve aczini anlayan iman erleri, onun huzurunda haya ve edep ile toprak olmuşlar. Ebu Cehil'i, cehaletin babası yapan, onun ibn-i gafil, yani, gafletin oğlu olmasıdır. Ebu Bekiri de siddik yapan, imanın hadimi ve ilmin talibi olmasıdır. Bunlar, gaflet ile tefekkür, küfür ile iman farkları ve neticeleridir.

"İ'lem Eyyühe'l-Azîz! Fıtrat-ı insaniyenin garip bir hali, gaflet zamanında letâif ile havassın hükümlerini, iltibas ile birbirine benzetir, tefrik edemez. Meselâ: El ile gözü birbirine benzetip hizmetlerini ve vazifelerini tefrik edemeyen bir mecnun, yüksekte gözüyle gördüğü bir şeyi almak için elini uzatıyor. El gözün komşusu olduğu münasebetle, onun yaptığı işi, el de yapabilir zanneder."

"Kezalik insan-ı gafil, kendi şahsına âit edna, cüz'î bir tanzimden âciz olduğu halde gururuyla, hayaliyle Cenab-ı Hakk'ın ef'aline tahakküm ile el uzatıyor."

"Yine insanın fıtratında acib bir hal: İnsanın efradı arasında cismen ve sûreten ayrılık varsa da pek azdır. Amma mânen ve ruhen,

aralarında zerre ile şems arasındaki ayrılık kadar bir ayrılık vardır. Fakat sâir hayvanat öyle değildir. Meselâ, balık ile kuş, kıymet-i ruhiyece birbirine pek yakındırlar. En küçüğü en büyüğü gibidir. Çünkü insanın kuvve-i ruhiyesi tahdid edilmemiştir. **Enâniyet** ile o kadar aşağı düşerler ki, zerreye müsâvî olur. **Ubûdiyet** ile de o kadar yükseğe çıkıyor ki, iki cihanın güneşi olur. Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm gibi."⁽¹⁾

İnsanın bedenindeki organlara karşılık ruhunda da duygular ve lâtifeler vardır. **Lâtife; kalb, akıl, vicdan** gibi ruhun temel fonksiyonlarını icra eden manevi cihazlara denilir.

Bu ders esas olarak, "**görmediğime inanmam**" diyenlere bakmaktadır.

İnanma bir kalb meselesidir. Görme ise duyu organlarından birisidir. **Görmediğine inanmayan kişi kalbin görevi ile gözün görevini birbirine karıştırmış** demektir. İnsan, gözüyle ulaştığı şeye eliyle de ulaşmaya kalkıştığında nasıl hata ederse, kalbin gördüğünü göze veya akla yüklemeye çalıştığında da benzer bir hataya düşer.

Üstat Hazretleri [Onuncu Nota'da](#) marifetullahın delillerini sayarken bir kısmının su gibi, bir kısmının hava gibi bir kısmının ise nur gibi olduğunu kaydeder. Her üçünün ortak noktası el ile tutulmamalarıdır. Burada elin tutmasından maksat aklın kavraması, aklî delillerin iman etmeye kâfi gelmesidir. Eğer öyle olsaydı, Kur'ânın o mucize beyanlarına ve Allah Resulünün (asm.) harika izahlarına karşı herkesin iman etmesi gerekirdi. Demek ki, **iman esas olarak kalb meselesidir.** Kalbin iman etmesi için getirilen deliller su gibi aşikar da olsalar yine de bazı vehimler, zanlar, batıl inançlar, hisse kapılmalar o delili perdeleyebilmekte ve kişinin iman etmesine engel olabilmektedir.

"El gözün komşusu olduğu münasebetle, onun yaptığı işi, el de yapabilir zanneder." ifadesindeki **el** kelimesi **aklı, göz** ise **kalbin basiretini** temsil etmektedir. İnsanın kalb gözüyle, basiret nazarıyla rahatlıkla gördüğü ve inandığı birçok hakikat vardır ki, sadece akıl ile yürüyen kişiler onlara ulaşamazlar.

"Cenâb-ı Hakk'ın ef'aline tahakküm ile el uzâtmak"

Kaderin ince sırlarına, bela ve musibetlerin altında ne gibi derin hikmetler ve rahmetler olduğuna akıl erdiremeyen kimseler, yersiz bir gurur ile kendilerinin o meselelerde söz söyleme yetkisine sahip oldukları vehmine kapılarak İlâhî icraatlar hakkında ileri geri konuşurlar. Sorumsuz beyanlarda, haddini aşan itirazlarda bulunurlar.

Kâinat için **“insan-ı ekber”** deniliyor. Bu küçük insan, kendi bedenindeki her organın, her hücrenin, her faaliyetin ne kadar hikmetli ve rahmetli olduğunu çok iyi bildiğine göre, **insan-ı ekber olan kâinatta** cereyan eden ve onun his dünyasına, şahsî kanaatine ters düşen olaylara karşı hemen itiraz yoluna gitmemeli, Üstad'ın ifadesiyle onara **“tahakkümle el uzatmamalıdır”**. Aksi halde bu âlemin ve içindekilerin seyrine mani olamayacağı gibi, kendini de büyük bir belaya atmış olur.

“Manen ve ruhen zerre ile şems kadar ayrılık”

İki insan arasında, maddeleri itibariyle çok büyük farklılık görülmez. Birisi diğerinden daha kilolu, daha kuvvetli yahut daha zengin olabilir. Bu maddi farklılıklar manevi farklılık yanında çok küçük kalır.

Üstadımızın şu cümlesi bunu çok güzel ortaya koyar:

“Bazı insan bir zerrede boğulur, bazısında da dünya boğulur.”(2)

Bilindiği gibi, büyük sermayenin kârı da büyük olur zararı da. İnsan en cami bir istidada sahip kılındığı için, bu istidadını ve ondan doğan kabiliyetlerini müsbet sahalarda kullandığında manen çok terakki edebileceği gibi, aynı sermayeyi dünya menfaatlerine, sefahete, dalalete sarf ettiğinde ise hayvandan çok aşağılara düşer.

Üstat Hazretleri insandaki **kuvve-i şeheviye, kuvve-i gadabiye** ve **kuvve-i akliye**nin sınırlandırılmadığını, böylece insanın nihayetsiz ve tedenni de edebileceğini beyan eder.

Kuvve-i şeheviye, insanın **menfaatleri celb etme** duygusudur. Para ve mal sevgisinden, manevi makamlara iştihak duymaya kadar her şey bu kuvve ile gerçekleşir.

Kuvve-i gadabiye ise **zararları def etme** kuvvesidir. Bunun doğru kullanılmasıyla insan her türlü maddi ve manevi zararlardan sakınmış olarak hayatını huzur ve saadet içinde geçirebilirken, yanlış kullanılması halinde kendi nefsi ve menfaati için nice canlara acımasızca kıymakla akıl almaz zulümler de işleyebilir.

Kuvve-i akliye ise, **dünya ve ahiret işlerinde hikmetli ve faydalı hareket etmesini** sağladığı gibi, söz konusu iki kuvvenin de yine dengeli ve doğru kullanımına yardım eder.

İşte bu üç kuvveyi de yaratılış gayelerine uygun olarak, rıza-yı İlâhî dairesinde kullanan insanlar, Allah'ın makbul kulları olarak iki cihanın güneşi olan Peygamber Efendimize (asm.) komşu olurlar.

Dipnotlar:

(1) bk. [Mesnevi-i Nuriye, Habbe.](#)

(2) bk. [age., Onuncu Risale.](#)